

Voor meer schone warmte

*Zet de bewoner op 1 voor betaalbare
warmtenetten*

Kamerlid Matthijs Sienot

D66

Voor de toekomst

Nederland staat aan de vooravond van een grote verbouwing. We gaan van het Gronings gas af en we willen de klimaatdoelen van Parijs halen. Warmtenetten spelen hierbij een hoofdrol. In het Klimaatakkoord is afgesproken dat over tien jaar drie keer zoveel huishoudens worden verwarmd door warmtenetten, van 400.000 groeit het aantal aansluitingen naar 1,2 miljoen in 2030.

Warmtenetten hebben de potentie om op een comfortabele manier schone en betaalbare warmte te leveren aan huis, zonder dat bestaande woningen hiervoor ingrijpend verbouwd hoeven te worden. Tegelijkertijd zien we dat warmtenetten op allerlei plaatsen onder vuur liggen, zoals in Utrecht en Nijmegen. De belangrijkste bezwaren zijn dat warmtenetten duur zijn en lang niet altijd duurzaam. Ze leveren vaak geen warmte uit een schone, maar uit een vervuilende bron, zoals een gascentrale.

Bovendien heeft elk warmtenet in zijn gebied een natuurlijk monopolie, aangezien het niet rendabel is om twee warmtenetten naast elkaar aan te leggen waaruit consumenten kunnen kiezen. Er is in de praktijk erg weinig flexibiliteit om over te stappen: hierdoor zitten consumenten vast aan één leverancier.

Het komt er kortweg op neer dat de overheid (Rijk en gemeente) en grote warmtebedrijven samen een verdienmodel hebben gemaakt waarbij inwoners niet kunnen meebeslissen, niets te kiezen hebben, maar wel de steeds hogere rekening betalen zonder dat ze hierop invloed hebben. Voor warmte die in veel gevallen ook nog eens niet schoon is opgewekt!

Utrechts raadslid Maarten Koning en Tweede Kamerlid Matthijs bekijken de nieuwe waterzuivering van HDSR vanaf het hoogste punt.

Waterzuiveringsbedrijf HDSR heeft een volledig vernieuwde installatie en wekt straks groene energie op voor het Utrechtse warmtenet.

Dat wil D66 veranderen. Maak van warmtenetten een comfortabel en betaalbare manier van verwarmen worden. Zodat het goedkoper is dan gas. Zodat de energierekening daalt in plaats van stijgt. Zodat het geld vloeit naar de inwoners in plaats van naar de bankrekening van monopolisten.

D66 wil een transparante warmtemarkt waar klanten kunnen kiezen voor schone en betaalbare warmte. In de ons omringende landen zijn er wél concurrerende markten met tevreden klanten en komt de warmte uit een schone bron. Daarom stelt D66 in deze warmtevisie een aantal concrete maatregelen voor.

D66 wil actie op de warmtenettenmarkt:

- **Doorbreek het monopolie.**

Gemeenten maken nu vaak achter gesloten deuren afspraken met het gevestigde warmtebedrijf. D66 wil juist dat bedrijven in een openbare procedure onderling concurreren om een gebied van warmte te voorzien. Dit zorgt voor innovatie, lage prijzen en een goede dienstverlening.

- **Maak de tarieven voor warmtenetten transparanter.**

Geef bewoners inzicht in de kosten voor een warmtenet en maak het mogelijk om warmtenetten onderling te kunnen vergelijken. Dit stimuleert open concurrentie tussen warmtebedrijven.

- **Laat mensen zelf kiezen of ze een aansluiting op het warmtenet willen.**

Veel gemeenten verplichten bewoners om een aansluiting te nemen op een warmtenet. Want hoe meer aansluitingen, hoe lager de kosten. Op zich begrijpelijk, maar dit legt het ondernemersrisico bij klanten die verder geen invloed hebben op welk warmtenet er komt en welke warmte er wordt afgenomen. Bovendien blijkt uit de ervaringen in het buitenland dat een aansluitverplichting niet nodig is om een goed product te bieden.

- **Koppel de prijs van warmte los van de prijs van gas.**

Nu is de warmteprijs gekoppeld aan de (stijgende) gasprijs. Dat leidt tot onnodig hoge warmtepreizen. D66 stelt voor dat deze 'Niet Meer Dan Anders'-gasreferentie wordt vervangen door een kostprijs-plus model. Daarmee wordt een aansluiting op een warmtenet goedkoper.

- **Zorg voor meer schone warmtebronnen.**

Met de overstap op warmtenetten willen we huizen op een duurzame manier verwarmen. Maar dan moet de warmtebron wél duurzaam zijn, wat nu bij 75% van de warmtenetten niet het geval is. D66 wil daarom dat het kabinet verduurzamingseisen instelt, bijvoorbeeld voor CO₂-uitstoot en minimale aandeel hernieuwbare warmte.

1. Doorbreek het monopolie

Zet bewoners op #1

Huidig probleem

In zijn gebied heeft een warmtenet een natuurlijk monopolie. Het is simpelweg niet rendabel om twee warmtenetten naast elkaar aan te leggen waaruit consumenten kunnen kiezen. De huidige warmtemarkt is daarnaast voornamelijk in handen van slechts enkele grote spelers, zoals Eneco, Ennatuurlijk en Vattenfall.

De markt kent hierdoor te weinig stimulerende concurrentie. Dit wordt versterkt door een gebrek aan transparantie. De kosten die ten grondslag liggen aan de tarieven voor warmtenetten zijn namelijk onduidelijk en lastig te vergelijken. Er gelden nu geen eenduidige regels voor het toekennen en publiceren van de kosten die warmtebedrijven maken.

Bovendien bestaat in veel gemeenten de zogenaamde aansluitverplichting die het ondernemersrisico bij klanten legt, terwijl zij geen invloed hebben op de keuze en de hoogte van de warmtetarieven. Die keuze is voor hen gemaakt door de gemeente en het warmtebedrijf.

Het achterliggende idee voor de **aansluitverplichting** is dat het warmtebedrijf een gegarandeerde warmte-afname kent. Bovendien geldt: hoe meer aansluitingen, hoe meer de kosten gespreid kunnen worden. Op zich logisch, maar klanten hebben hierdoor niks te kiezen. Dat bevordert het draagvlak voor een warmtenet niet.

Alles bij elkaar genomen ontnemt het huidige systeem serieuze prikkels tot innovatie, kostenbesparing en verduurzaming. Bewoners kunnen wel betalen, maar niet mee bepalen.

D66 ziet een oplossing

Zorg voor meer concurrentie om de markt

De aard van een warmtenet maakt concurrentie óp de markt lastig, maar concurrentie óm de markt kunnen we wel organiseren. In het buitenland concurreren verschillende bedrijven onderling om het recht een bepaald gebied te voorzien van warmte.

D66 stelt daarom allereerst voor om een open aanbestedingsprocedure tot standaard praktijk te maken. Hierbij maken verschillende bedrijven een kans om warmte te leveren in een zorgvuldig en open proces, georganiseerd door de gemeente in overleg met de bewoners. Hierdoor krijgen meer bedrijven een kans, wat het voor hen aantrekkelijker maakt om ook warmte aan huishoudens te gaan leveren.

Ten tweede stelt D66 voor om regels op te stellen die **inzicht garanderen in de kosten van warmtebedrijven**. Wij willen hiervoor duidelijke afspraken zodat iedereen dezelfde methodes voor

kapitaalkosten en afschrijvingen hanteert. Hierdoor krijgen consumenten naast inzicht in de prijs van hun warmte ook de gelegenheid om de prestaties van hun warmtebedrijf met anderen te vergelijken.

Ten derde stelt D66 voor om de **aansluitingsplicht af te schaffen**. Het warmtebedrijf wordt daarmee geprikkeld om de klant te overtuigen van de keuze voor een warmtenet: met transparante, lage kosten, goede dienstverlening en duurzame bronnen. Aangesloten worden en blijven op het warmtenet wordt zo een keuze waar je als bewoner inspraak op hebt. Wanneer de warmtebedrijven een aantrekkelijk en comfortabel product bieden, voor een betaalbare prijs, komen de klanten vanzelf en willen de bedrijven blijven.

Ten vierde stelt D66 voor om bewoners te **helpen met een warmtenet in hun huizenblok, straat of wijk**, via gerichte ondersteuning van experts. Niet alleen in de aangewezen plekken voor aardgasvrije wijken, maar ook daar waar zij zelf initiatieven hebben. Zo krijgt een warmtenet meer draagvlak, zijn ze toekomstbestendig voor energieproducerende woningen en kunnen de bewoners zelf bepalen welke vorm van dienstverlening hun voorkeur heeft. Een dergelijk coöperatief warmtenet kan later altijd worden verbonden met andere netten in de buurt.

Nederland kan veel leren van het buitenland

Waar Nederland slechts een paar warmtebedrijven heeft, hebben andere landen minstens honderd warmtebedrijven, soms wel meer dan duizend (Duitsland, Verenigd Koninkrijk). In Zweden, Denemarken, Duitsland, Finland en het Verenigd Koninkrijk zijn ook warmtebedrijven actief. Miljoenen woningen zijn al aangesloten op warmtenetten. D66 heeft het kabinet via de motie Sienot (30196-665) opgeroepen om bij het opstellen van de warmtewet 2.0 te leren van ervaringen van het buitenland.

In deze landen bestaat concurrentie om het warmtenetwerk, met hoge gebruikerstevredenheid en lagere kosten tot gevolg. Volgens Huygen e.a. (mei 2019) waren in Denemarken de gemiddelde prijzen in 2018 25 euro per GJ, incl. vastrecht en BTW. Terwijl in Nederland in het afgelopen jaar 35 tot 40 euro werd betaald per GJ. Opvallend: warmtebedrijven mogen in Denemarken geen winst maken.

- In Denemarken maken lokale overheden samen met lokale bedrijven warmteplannen. Die laten zien wat de beste manier is om het gebied te verwarmen.
- Met warmtecoöperaties krijgen klanten zeggenschap over de warmte die zij geleverd krijgen.
- De aanbesteding gebeurt via een open procedure zodat de gemeente met inspraak van bewoners kan bepalen wat voor warmtenet wordt aangelegd en welke duurzaamheidseisen gelden.
- Klanten kunnen de prestaties van het warmtebedrijf via benchmarks vergelijken, het warmtebedrijf om uitleg vragen en zelfs de directie wegsturen in Denemarken.

2. Betaalbaar van het (Gronings) gas af

Zorg voor transparante tarieven, die los staan van de gasprijsontwikkeling

Huidig probleem

Om mensen te beschermen tegen te hoge warmteprijsen bestaan afspraken over de tariefstelling. Bij stadsverwarming wordt hiervoor een 'Niet Meer Dan Anders' referentie (NMDA) gehanteerd: de kosten mogen niet hoger zijn dan bij een gasgestookte CV-ketel bij een gemiddelde Nederlandse woning.

Probleem is echter dat de gasprijs de komende jaren zal stijgen door de afgesproken belastingverhoging in het klimaatakkoord, en daarmee zal de warmteprijs dan automatisch meestijgen. Terwijl warmtenetten juist een beter betaalbaar alternatief zouden moeten zijn voor gas.

Door het gebrek aan stimulerende concurrentie zoals in andere landen (zie punt 1) en het gebrek aan transparantie hebben bedrijven geen stimulans om een lagere prijs te bieden dan deze gasreferentie mogelijk maakt. Sterker nog, er ontstaat een prikkel om met de tarieven naar het maximum te kruipen. Dat is onwenselijk, klanten betalen de rekening.

(ACM) toezicht op de warmteprijs. Deze toezichthouder heeft nu echter beperkt zicht op de kosten. Er is weinig vergelijkingsmateriaal tussen warmtebedrijven en -netten. Hierdoor is er beperkt inzicht in de werkelijke kosten van individuele warmtenetten, en daarmee op een redelijk tarief.

D66 ziet een oplossing

Zorg voor meer concurrentie om de markt

De 'Niet Meer Dan Anders'-gasreferentie is kunstmatig gekozen. **D66 wil de warmteprijs juist ontkoppelen van de gasprijs.** Met de motie Sienot c.s. (kst 32 813 nr. 292) is het kabinet opgeroepen om alternatieven te zoeken voor vaststelling van warmtetarieven.

Daarbij lijkt het kostprijs-plus model een serieuze kanshebber: dit is een tarief gebaseerd op de werkelijke kosten, plus een gezond rendement dat ruimte laat voor investeringen in beheer en innovatie. D66 wil daarbij ook dat wordt onderzocht of **differentiatie van tarieven** mogelijk is, zodat beter kan worden aangesloten bij de wensen van consumenten voor hun warmte. Sommigen willen bijvoorbeeld zo weinig mogelijk betalen voor hun warmte, anderen hechten juist aan meer comfort.

Zolang er nog geen alternatief is voor het vaststellen van de warmtetarieven, wil D66 voorlopig een **maximering van de warmtetarieven**, dat wil zeggen: geen verhoging tot er een nieuwe warmtewet is waarbij de kunstmatige koppeling met gas is losgelaten.

Daarnaast heeft het voorstel in punt 1 voor **concurrentie óm de markt en transparantie** ook een positief effect op de warmteprijs. Hierbij kan het delen van goede voorbeelden en vergelijkingen met andere warmtenetten (benchmarks) inzicht bieden in de reële kosten en daarmee in een redelijk tarief. Dit kunnen zowel nationale als internationale vergelijkingen zijn.

Een openbare benchmark voor tarieven bestaat bijvoorbeeld al in Denemarken. Zo krijgen consumenten weer het heft in handen om bedrijven te prikkelen worden om efficiënter te werken tegen lagere kosten, met warmte uit een duurzame bron. Als een warmtebedrijf geen kostenverlaging realiseert, kunnen klanten in Denemarken ¹ hun ongenoegen uiten door de directie weg te sturen.

1 Huygen c.s. ESB, 104(4774), 6 juni 2019 'Innovatieve warmtenetten vragen om een nieuwe marktordening'

3. Duurzaam verwarmen

Sluit warmtenetten aan op écht schone bronnen

Huidig probleem

Op dit moment heeft maar liefst driekwart van de Nederlandse warmtenetten nog geen echt duurzame bron. Volgens het Trendrapport Warmte (ECN, 2017) is de geleverde warmte afkomstig van fossiele elektriciteitscentrales (gas, kolen) en gasgestookte hulpketels. De netten transporteren warmte van zeer hoge temperaturen, minimaal 70 graden Celsius. Dit heeft als voordeel dat zelfs slechtgeïsoleerde huizen verwarmd kunnen worden, maar daar staat tegenover dat deze netten minder flexibel zijn wat betreft hun warmtebron. Het is technisch moeilijk om een andere, duurzamere warmtebron, met een lagere temperatuur, op dit net aan te sluiten.

Hierdoor gaan kansen verloren, zoals het gebruik van restwarmte uit zwembaden en datacenters, maar ook warmte van riolen (riothermie) en oppervlaktewater (aquathermie).

D66 ziet een oplossing

Maak ruimte voor een nieuwe generatie duurzame warmtenetten

Nu het aantal warmtenetten groeit, wil D66 graag inzetten op echt duurzame warmtebronnen. Met de overstap op warmtenetten willen we immers onze behoefte aan Gronings gas beperken en onze CO₂-uitstoot fors reduceren in de strijd tegen de klimaatcrisis. We schieten dan weinig op als we het gas uit alle woningen halen en vervolgens het vuurtje verplaatsen naar het industrieterrein.

De overheid kan allereerst de ontwikkeling van duurzame bronnen stimuleren door voorwaarden te stellen aan de warmtebron(nen), middels **duurzaamheidsnormen**. Denk aan maximaal toegestane CO₂-uitstoot, efficiency verbetering, en een minimaal aandeel hernieuwbare warmte.

Ten tweede ontstaat met **de keuze voor lage temperatuur-warmtenetten**, ook wel vierde generatie warmtenetten genoemd, meer flexibiliteit voor het type bron dat aangesloten kan worden. We zien ook dat de inzet van riothermie, aquathermie, aardwarmte, warmtepompen en groene waterstof nu nog relatief duur is, omdat de techniek nog in de kinderschoenen staat. Maar als we er gericht in investeren, kunnen we deze warmtebronnen snel tot wasdom laten komen. Dat geeft Nederland meteen een kans om koploper te worden in deze warmtetechnieken.

D66 wil daarom dat **het kabinet deze bronnen stimuleert met subsidie** die gericht is op het realiseren van kostendalingen. Eerder lukte dit tenslotte ook bij windmolens op zee. Tot voor kort draaiden deze zogenaamd 'op subsidie', nu is dat zeker niet meer het geval. Windmolens op zee betalen inmiddels zelfs huur voor de plek waar ze staan. De onrendabele top kan tijdelijk afgedekt worden met een subsidieregeling, zoals de ISDE.

Ten derde zal **het bevorderen van meer concurrentie**, zoals bepleit bij punt 1, ook zorgen dat bedrijven beter willen scoren op het aspect duurzame innovatie. Dat maakt het warmtebedrijf immers aantrekkelijker in de aanbestedingsprocedure. Bedenk daarbij dat het voor het bedrijf zelf ook loont om energie te besparen, bijvoorbeeld door het warmteverlies te minimaliseren. Ervaringen in Denemarken laten zien dat dit helpt om de businesscase rond te maken.

Overigens bespeuren we al positieve, duurzame ontwikkelingen in de warmtemarkt. Zo kent de sector een samenwerkingsverband met de stichting Natuur en Milieu: het Warmtepact². Dit pact heeft onder andere geresulteerd in een **'warmte-etiket'** op de jaarnota, zodat gebruikers kunnen zien wat de warmtebron is en hoeveel CO₂-uitstoot dit reduceert.

D66 moedigt dit initiatief aan en stelt voor dat elk warmtenet wettelijk voorzien wordt van een dergelijk warmte-etiket.

2 www.natuurenmilieu.nl/themas/kenniscentrum/natuur-milieu-roept-warmtesector-op-tot-sluitenwarmtepact/